

Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми : матеріали Дев'ятої всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 5—6 червня 2013 р.) / уклад.: О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 116 с.

Journalism Education in Sumy Region: gains and challenges : materials of the Eighth Ukrainian Scientific and Practical Conference (Sumy, 5—6 June 2013) / compiled by O. Tkachenko. — Sumy : Sumy State University, 2013. – 116 p.

У збірнику вміщені наукові розвідки, присвячені журналістським проблемам, соціальним та комунікаційним технологіям. Подаються матеріали, які відбивають наукові інтереси викладачів і студентів кафедри журналістики та філології а також викладачів загальноомовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету, а також представників інших регіональних журналістськознавчих шкіл.

The collection contained scientific researches, devoted to journalistic issues, social and communication technologies. Served materials that reflect the research interests of teachers and students of the Department of Journalism and Philology of SSU and representatives of other regional journalism schools.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Олена Ткаченко, д-р філол. наук (голова),
Віктор Звагельський, канд. філол. наук,
Інна Гаврилюк, канд. наук із соц. комунік.,
Валентина Гостеніна, д-р соціолог. наук,
Тетяна Кузнецова, д-р наук із соц. комунік.,
Володимир Садівничий, канд. наук із соц. комунік.,
Олена Сушкова, канд. філол. наук

EDITORS:

Olena Tkachenko, Doctor of Philology (head),
Victor Zvagelsky, PhD of Philology,
Inna Gavrilyuk, PhD of Social Communications,
Valentina Hostyenina, Doctor of Social Sciences,
Tatyana Kuznetsova, Doctor of Social Communications,
Volodymyr Sadvnychy, PhD of Social Communications,
Elena Sushkova, PhD of Philology

КОНЦЕПТ «УКРАЇНА-РОСІЯ» ЯК АКТУАЛЬНА ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

Пропонується постановка концепту «Україна-Росія» як теоретичної проблеми.

Ключові слова: *українсько-російські взаємини, концепт, мас-медіа.*

This paper deals with the enunciation of the «Ukraine-Russia» concept as a theoretical problem.

Key words: *Ukrainian-Russian relations, concept, mass media.*

Українсько-російські відносини (у різних аспектах – на державному рівні, етнічному, культурному) – проблема, що бере початок у далекому минулому, й залишається особливо актуальною в тематиці ЗМІ обох країн упродовж усіх років незалежності. Сьогоднішній вимір цих відносин з ознаками конфлікту – передусім політико-економічний, трохи раніше в центрі суспільної уваги перебував історико-культурний аспект. Суперечності «мірами розгораються й мірами згасають» то в одній сфері, то в іншій протягом століть, що дає підстави шукати їхні витoki не в змінних зовнішніх умовах, а в більш стійких внутрішніх: ми пропонуємо розглядати конфлікт України й Росії як смисловий, інтерпретаційний у своїй основі, тому звертаємося до поняття концепт – ментального утворення, фрагменту картини світу, що частково може отримувати мовне вираження в тому числі й у ЗМІ. Цим зумовлюється актуальність нашої розвідки.

Мета – постановити концепт «Україна-Росія» в соціально-комунікаційному дискурсі як теоретичну проблему.

Об'єктом є наукові дослідження, у яких зачіпалася проблема висвітлення українсько-російських взаємин у ЗМІ.

Предмет – викладені в цих працях конкретні результати стосовно характеру українсько-російських взаємин, якими їх показують ЗМІ.

Огляд наукових джерел показав, що мас-медійний концепт «Україна-Росія» доки залишається проблемою малодослідженою, тоді як концепт «Україна-Європа» інтенсивно вивчався, зокрема, такими вченими, як С. Андрусів, Л. Василик, Я. Прихода та інші), це відношення виокремлюється як важливе й описується в працях, присвячених концептові «Україна», дослідженому на матеріалах українських (І. Брага, Л. Василик), російських (М. Пименова, Н. Барбара), західноєвропейських та американських ЗМІ (С. Кулик, Т. Долгова, О. Бутирський, О. Чабан).

Водночас дослідники концепту «Росія» в дискурсі мас-медіа різних країн (російських – А. Чудінов, А. Белоусова, О. Абрамова, К. Торопова, Т. Моїсеева; європейських та американських – О. Орлова, Т. Маршанських, Є. Сайко, М. Ступницька, Д. Кошко) не акцентують увагу на українсько-російських відносинах як винятково важливих для Росії. Найчастіше ці взаємини є складовою, ймовірно, більш вагомою в розумінні авторів російських ЗМІ пари «Росія-країни СНД». За нашими підрахунками, публікації, що повністю або частково стосуються теми «Україна-Росія», у загальноросійських виданнях, віднесених більшістю російських дослідників до якісних («Независимая газета», «Новая газета», «Коммерсантъ»), з'являються в середньому 0,8 разів на номер, у той час як українські ЗМІ («Україна молода», «День», «Дзеркало тижня») порушують цю тему близько 4 разів у номері.

У дослідженнях концепту «Україна» на матеріалі російських мас-медіа найчастіше визначаються такі ролі України відносно Росії: друг і сусід, боржник,

партнер, покупець і споживач, постачальник продукції в СНД; кровний родич; приз у програній Росією спортивній грі; здобич.

Українські ЗМІ можна умовно поділити на дві групи відповідно до вибору на пряму майбутньої інтеграції країни – європейського чи євроазійського. Для кожної з них наповнення концепту «Україна-Росія» відіграє вирішальну роль, зокрема, для національного самовизначення [2, 25]. На думку С. Онуфрив, Росія реалізує щодо України свої «великоімперські амбіції», нав'язуючи образи дійсності, тому відношення Україна-Росія в інформаційній сфері – це боротьба двох дискурсів [4, 13]. Політику Росії відносно України дослідниця визначає як примирення й тиск. За Л. Павлюк, «післярадянський» період конфлікту тримається на новостворених в обох країнах міфологемах, запроваджених на зміну радянським, які вступили в суперечність: «український міф виступив антагоністом російської імперської свідомості і традиції» [3, 97].

Таким чином, спільна реальність інтерпретується в українських та російських ЗМІ по-різному, питання лише в тому, що обумовлює ці різночитання світу. Поглянувши на цю проблему з позиції журналістикознавства і ширше – комунікативістики, можна дійти висновку, що будь-який концепт, відображений у мас-медіа, зокрема, концепт «Україна-Росія» – явище нібито подвійного походження: з одного боку його стихійно формує природній менталітет й історико-культурний досвід народу, з іншого – штучна ідеологія, яка часто формується й ретранслюється за участі ЗМІ. Так, І. Брага, наприклад, у дослідженні образу держави (України) користується поняттям політичного дискурсу ЗМІ, визначеним як «сукупність газетних текстів, які з позиції соціокультурних традицій та ідеологічного спрямування відтворюють образ держави з усіма її інституціями й конститутивними елементами...» [1, 4]. Дилема знімається, коли поглянути з точки зору Ж. Сореля, М. Еліаде, К. Керені, К. Хюбнера чи П. Рікера на співвідношення міфу й ідеології: так, К. Хюбнер писав, що «псевдоміф» (ототожнений у нього з ідеологією) – це наповнення новим змістом глибоко вкорінених у суспільній свідомості форм уявлення [6, 340], тих самих, що становлять каркас стихійних, соціокультурно обумовлених міфів. Розмірковуючи про міфологію в сучасному суспільстві, П. Рікер стверджував, що «культуру не можна звести до її найпростіших функцій: політичної, економічної, юридичної і т.д. Вони не вичерпують її змісту. Існує приховане ядро, що визначає місце усіх видимих функцій та інституцій культури. Саме ця єдина основа нібито розподіляє ролі усередині суспільства між його окремими членами щодо інших суспільств і природи, котра стоїть над усім» [5]. Такі підходи дають фундамент припущенню, що концепт «Україна-Росія», мовно репрезентований ЗМІ, у своїй основі запрограмований глибинними соціокультурними смисловими структурами, які в ході історичних змін актуалізуються в контекстах різних подій і передаються в соціальних просторі й часі (сьогодні великої мірою завдяки мас-медіа).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Брага І. Мовна репрезентація образу держави у пресі України (кінець 1970-х – початок 2000-х років) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Брага Ірина Іванівна ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К., 2002. – 20 с.

2. Василик Л. Парадигма Україна-Європа в публіцистиці сучасних літературно-художніх видань / Л.Є. Василик // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Літературознавство. Соціальні комунікації. – Вип. 10. Соціальні комунікації. – С. 22-30.

3. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації. / Л. Павлюк – Львів : ПАІС, 2006. – 120 с.

4. Онуфрив С. Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Онуфрив Соломія Тарасівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 20 с.

5. Рікер П. Міт як посланець інших світів (Розмова Річарда Керні з Полем Рікером) [Електронний ресурс] / Поль Рікер // Ї. – 2003. – №30. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n30texts/riker.htm>

6. Хюбнер К. Истина мифа / Курт Хюбнер: Пер. с нем. И. Касавина. – М. : Республика, 1996. – 448 с.